

14. Dickerson, J.A. Virtual Worlds as Fuzzy Cognitive Maps / J.A. Dickerson, B. Kosko // Presence. – 1994. – Vol. 3, No. 2. – P. 173–189.
15. Downs, R.M. Image and Environment: Cognitive Mapping and Spatial Behavior / Roger M. Downs, David Stea. – Chicago : Aldine Publishing, 1973. – 439 p.
16. Golledge, R.G. Spatial behavior: a geographic perspective / Reginald D. Golledge, Robert J. Stimson. – NY : Guilford Press, 1997. – 620 p.
17. Kitchin, R. The cognition of geographic space / R. Kitchin, M. Blades. – London, NY : I.B.Tauris, 2002. – 241 p.
18. Kosko, B. Fuzzy cognitive maps / B. Kosko // International Journal of Man-Machine Studies. – 1986. – No.24. – P. 65–75.
19. Kuipers, B. The «Map in the Head» Metaphor / Benjamin Kuipers // Environment and Behavior. – 1982. – Vol. 14 (2). – P. 202–220.
20. Lloyd, R. Spatial cognition: geographic environments / Robert Lloyd. – Dordrecht : Kluwer Academic Publishers, 1997. – 287 p.
21. Mani, K. The mental representation of spatial descriptions / K. Mani, P.N. Johnson-Laired // Memory & Cognition. – 1982. – Vol.10 (2). – P. 181–187.
22. Mark, D. Cognitive models of geographical space / D. Mark, C. Freksa, S. Hirtle, R. Lloyd, B. Tversky // International Journal of Geographical Information Science. – 1999. – Vol. 13, No.8. – P. 747–774.
23. Monastersky, R. The Warped World of Mental Maps / R. Monastersky // Science News. – 1992. – Vol. 142, No.14. – P. 222–223.
24. Thorndyke P. Differences in spatial knowledge acquired from maps and navigation / P. Thorndyke, B. Hayes-Roth // Cognitive Psychology. – 1982. – Vol.14, Issue 4. – P. 560–589.
25. Tuan, Yi-Fu. Images and Mental Maps / Yi-Fu Tuan // Annals of the Association of American Geographers. – 1975. – Vol. 65, No. 2. – P. 205–213.
26. Tversky, B. Cognitive maps, cognitive collages, and spatial mental models / Barbara Tversky // Lecture Notes in Computer Science – 1993. – Vol. 716. – P. 14–24.
27. Tversky, B. Distortions in cognitive maps / Barbara Tversky // Geoforum. – 1992. – Vol. 23. – Issue 2. – P. 131–138.
28. Tversky, B. Distortions in memory for maps / Barbara Tversky // Cognitive Psychology. – 1981. – Vol.13, Issue 3. – P. 407–433.
29. Tversky, B. Levels and structure of cognitive mapping / Barbara Tversky // Cognitive mapping: Past, present and future / ed. by Kitchin R., Freundschuh S.M. – London : Routledge, 2000. – P. 24–43.
30. Tversky, B. Mental models of spatial relations and transformations from language / B. Tversky, J. Kim, A. Cohen // Mental models in discourse processing and reasoning / ed. by C.Habel, G.Rickheit. – Amsterdam : North-Holland, 1999. – P. 239–258.

УДК 159.942 : 316.64

ОСОБЛИВОСТІ ЕМОЦІЙНОГО СТАВЛЕННЯ СТУДЕНТІВ ДО ВЛАДНИХ ПОСТАТЕЙ

М.А. Дроздова

*кандидат психологічних наук, доцент кафедри соціальної та практичної психології
Чернігівського національного педагогічного університету імені Т.Г. Шевченка*

У статті висвітлюються результати дослідження особливостей емоційного ставлення студентів до представників влади різних типів: політичної (у тому числі державної), економічної, сімейної, духовної, інформаційної. З'ясовано, що представники політичної та державної влади викликають переважно негативні емоції. Найбільш суперечливо сприймаються владні постаті, які уособлюють закон. Особливу увагу приділено аналізу статевої відмінності в емоційних оцінках студентів владних постатей.

Ключові слова: емоції; ставлення; влада; владні постаті; студенти.

В статье освещаются результаты исследования студенческих аттитюдов к представителям власти разных типов: политической (в т.ч. государственной), экономической, семейной, духовной, информационной. Выявлено, что представители политической и государственной власти вызывают преимущественно негативные эмоции. Наиболее противоречиво воспринимаются властные фигуры, олицетворяющие закон. Особенное внимание уделено анализу половых отличий в эмоциональных оценках студентов властных фигур.

Ключевые слова: эмоции; отношение; власть; властные фигуры; студенты.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Аттитюди до влади та її носіїв постають одними з найважливіших індикаторів результативності останніх. Нагадаємо, що американські науковці У. Томас і Ф. Знанецький аттитюд

визначали як певний психічний стан переживання індивідом цінності, значення або смислу соціального об'єкта. Відповідно, з усіх складових соціальної установки головну роль у її регулятивній функції дослідники відводили саме ціннісному (емоційному, суб'єктивному) компонентові. Значення емоційного компонента усвідомлювали Д. Істон і Дж. Денніс. У своїй концепції вони зазначали, що політичну підтримку можна виміряти, зокрема, за допомогою таких емоційних психологічних індикаторів, як довіра та симпатія [8].

Наголосимо, що увага вчених концентрувалася на дослідженні емоційних оцінок до представників передусім політичної (державної) влади. Так, за даними Ю. Левади, отриманими в 1990-ті роки, можновладці викликали у населення загалом негативне ставлення, а саме: недовіру (34%), підозрілість (19%), неприязнь (13%) тощо. Крім того, частина опитаних (22%) не мала до влади жодних почуттів, у той час як 21% респондентів виявляв інтерес до неї. Також результати засвідчили, що владним постатям мало довіряли, але ще менше їх боялися. При цьому найменше поважали і боялися владу представники юнацького і раннього дорослого віку [3]. Інший дослідник, В. Дмитрієв, дійшов висновку про відсутність у російського населення довіри і, в той же час, негативного ставлення до влади [2].

Грунтовні дослідження з вивчення емоційних оцінок росіянами представників влади проводила О. Шестопап. Зокрема, результати 1990-х років показали наявність у 13–18-річних громадян нейтральних або позитивних установок до влади. Було з'ясовано, що такі інститути, як Президент, парламент і міліція асоціювалися в опитаних із сильною владою. Проте, попри симпатію до цих інститутів, їм не висловив довіри жоден респондент. У групі 18–25-літніх осіб спостерігалось негативне емоційне ставлення до політики, що опитані демократичної орієнтації мотивували помилками уряду, відсутністю у владі твердості, несправедливістю і брехнею політиків. Проте, незалежно від світоглядних, зокрема політичних, переконань, почуття до влади в цій та попередній групах базувалися на моральних оцінках. Установки більшості 25–35-річних громадян до влади були байдужими або негативними. О. Шестопап робить висновок про спокійнішу та менш емоційну оцінку влади з віком. Владу лають за слабкість, некомпетентність, але, як правило, все одно визнають. У групі 35–45-річних з усіх емоційних реакцій на політику виділялася недовіра до політичних інститутів і лідерів та незадоволення владою. Крім того, у цих досліджуваних, як і в молодших респондентів, спостерігалось суперечливе поєднання почуттів і думок. Зокрема, прибічникам певних політичних сил подобалися лідери, що представляли часом кардинально протилежні до опитаних політичні інтереси. У групі 45–55-літніх емоційне ставлення до політики було найяскравіше забарвлене моральними категоріями (чесність, порядність). У політиках їх обурювало горлохвастство, хамелеонство, потурання злочинам, націоналізмові. Незважаючи на негативну установку до політики, ця вікова група демонструвала підтримку системі. У 55–65-річних громадян емоційне ставлення до влади базувалося на більшій довірі, ніж у вище згаданих груп, що дослідниця пояснює, передусім, дитячими образами влади, домінуючими у свідомості респондентів і перенесеними на велику політику. Група 65–85-літніх людей, попри песимістичну оцінку власного життя і майбутнього країни, проявляла позитивні установки до Президента, державних інститутів і влади як такої [6].

Інше подібне дослідження, проведене О. Шестопап у 2005–2006 роках, показало, що для групи до 30 років влада виступає швидше різновидом бізнесу і не є цінністю самою по собі. При цьому особистість Президента у них викликає швидше позитивну оцінку: молодь високо оцінює його компетентність, інтелігентність тощо. Громадяни від 30 до 60 років мають загалом негативне емоційне ставлення до влади. Представники цієї групи критичні до влади, відзначають бюрократичний характер останньої, її корумпованість, відчуження від населення. 60–84-річні до влади менш критичні, порівняно з попередньою групою. У своїй більшості вони прийняли існуючу владу і позитивно оцінюють діяльність Президента (хоча й критикують окремі його дії) [7].

Метою нашого дослідження стало з'ясування специфіки ставлення молоді до владних постатей, а його **предметом** – емоційні компоненти атитюдів сучасних студентів до представників влади різних типів.

МЕТОДИКА ТА ОРГАНІЗАЦІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ

У дослідженні взяло участь 100 студентів (з них 68 дівчат і 32 хлопці) 1–5 курсів психолого-педагогічного факультету Чернігівського педуніверситету імені Т.Г. Шевченка зі спеціальностей «Психологія» та «Соціальна педагогіка».

Для вивчення особливостей емоційного ставлення студентів до носіїв влади ми використали метод анкетування. Респондентам пропонувався перелік 15 емоцій широкого спектру – від негативних до позитивних: симпатія, антипатія, любов, ненависть, співчуття, довіра, інтерес, здивування, печаль, відроза, страх, сором, гордість, заздрість, захоплення. Також був

передбачений варіант: «не викликає жодних емоцій». З цього списку студенти мали вибрати по 1–2 емоції, які вони відчувають до кожної владної постаті. Всього ми просили оцінити чотирнадцять постатей («Викладачі», «Лідери політичних партій», «Голови місцевого самоврядування», «Чинovníки (держслужбовці)», «Судді», «Депутати», «Міліціонери», «Олігархи», «Священики», «Кримінальні авторитети», «Журналісти», «Батько» та «Мати»). При виборі цих фігур ми керувалися наступними моментами. По-перше, вони, на наш погляд, уособлюють основні види влади: політичну (у тому числі державну), соціальну, економічну, духовну, інформаційну, сімейну тощо. Отже, ці образи представляють владу на різних її рівнях (державному, суспільному і міжособистісному). По-друге, вони дозволяють з'ясувати особливості емоційного ставлення до представників різних гілок державної влади: законодавчої (депутати), виконавчої (місцеві чиновники, міліціонери), та судової (судді). По-третє, дають змогу дослідити особливості молодіжних атиюдів до офіційної і тіньової (в особі кримінальних авторитетів, олігархів) влади. По-четверте, обрані постаті узгоджуються зі специфікою нашої вибірки – адже з одними студенти постійно контактують (батьки, викладачі), з іншими можуть мати справу у повсякденному житті (чиновники, міліціонери, судді, священики, журналісти тощо), а від діяльності владних представників державного рівня (лідерів політичних партій, депутатів тощо) залежить їхнє майбутнє.

Опрацювання результатів здійснювалося шляхом математико-статистичної обробки даних із використанням комп'ютерної програми SPSS.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ТА ЇХ ОБГОВОРЕННЯ

За результатами дослідження (див. *табл. 1*), у половини опитаних викладачі викликають інтерес. На наш погляд, це пояснюється тим, що, з одного боку, студенти постійно контактують з педагогами, з іншого, – вони мало знають про особисте життя своїх «наставників», їхні захоплення тощо. Третина молоді відчуває до викладачів симпатію, четверта частина довіряє їм, а ряд опитаних (14%) захоплюється педагогічними працівниками. У принципі, так і має бути, адже педагоги дають студентам «путівку в життя», навчають корисного, слугують взірцем поведінки. Хоча, враховуючи вище сказане, подібних емоцій, звичайно, мало б бути більше, та, напевно, знання і повчання нині потрібні не всім майбутнім спеціалістам, а взірці поведінки у них зовсім інші. Все ж дехто (13%) навіть співчуває педагогам. А отже, робимо висновок: викладацька робота не є зовсім марною.

Таблиця 1

Частотні показники емоцій стосовно владних постатей (у %)

Владні постаті	Симпатія	Антипатія	Любов	Ненависть	Співчуття	Довіра	Інтерес	Здивування	Печаль	Відраза	Страх	Сором	Гордість	Заздрощі	Захоплення	Не викликає жодних почуттів
Викладачі	34	2	1	1	13	25	53	5	2	1	4	0	3	0	14	9
Лідери політ. партій	1	32	0	3	1	0	7	8	8	17	1	20	0	1	0	34
Голови місцев. самоврядування	3	20	0	1	2	6	8	6	7	10	0	7	1	0	1	47
Чинovníки	1	24	0	3	1	1	6	3	8	18	2	15	0	0	1	38
Судді	10	11	0	2	8	21	13	5	5	4	12	11	3	1	6	24
Депутати	0	30	0	5	1	1	6	8	16	17	2	22	0	1	1	25
Міліціонери	5	26	1	7	16	7	9	6	10	8	13	13	2	6	1	10
Олігархи	2	16	0	6	2	1	18	5	5	15	1	7	3	24	9	22
Священики	19	5	0	2	2	46	16	3	3	2	0	1	7	0	12	15
Кримінальні авторитети	2	37	0	3	2	0	10	2	2	24	34	4	0	2	2	16
Журналісти	13	4	1	1	11	6	56	15	0	2	1	3	3	1	7	15
Батько	14	4	61	0	1	25	1	2	7	2	2	2	31	0	9	8
Мати	16	2	84	0	5	35	0	1	1	0	1	0	25	0	18	0

Схожі емоції спостерігаємо і до лідерів політичних партій. У майже однакової кількості молоді вони або не викликають жодних почуттів, або ж викликають антипатію. Частина опитаних демонструє до них сором і відразу. Все це також свідчить про наявність у студентів песимістичних політичних настроїв і про недовіру існуючим політичним партіям.

Цікавим є ставлення досліджуваних до голів місцевого самоврядування, які у майже половини респондентів не викликають ніяких почуттів. Ще 20% студентів вони антипатичні. Можливо, це пояснюється низьким рівнем політизованості вибірки (опитані студенти навчаються за спеціальностями, далекими від політики, і більшість складають дівчата) та неефективною політикою на місцях. До чиновників, окрім жодних почуттів (38%) і антипатії (24%), респонденти відчують відразу та сором. Ті ж самі емоції, до яких додається ще й печаль, у студентів викликають депутати. Як бачимо, респонденти мають схожі почуття до представників політичної та державної влади різного рівня (державного і регіонального).

Найсуперечливішими владними постатями, за результатами нашого дослідження, є судді. До них молодь відчуває цілий спектр протилежних емоцій: довіру, інтерес, страх, сором, антипатію і симпатію. Також у майже чверті опитаних судді не викликають жодних почуттів. На нашу думку, такі результати пояснюються тим, що судді представляють закон, до якого у нашого населення (зважаючи на менталітет та соціально-політичні фактори) суперечливе ставлення. Крім того, як це не парадоксально, захисники закону самі часто порушують закон.

Дещо неоднозначні (переважно негативні) емоційні оцінки респонденти давали й працівникам міліції. Зокрема, у четвертій частини вони викликають антипатію, ще у ряду студентів – співчуття, страх і сором. Знову ж таки це пояснюється невинуватими сподіваннями, які населення покладає на правоохоронні органи.

Щодо олігархів, то майже чверть респондентів їм заздрить. Причиною цього ми вважаємо тяжку економічну ситуацію в країні (зростання прірви між бідними й багатими) та діяльність ЗМІ (розтиражованість привабливих картинок із життя крупних бізнесменів). Натомість 22% до олігархів нічого не почують. Можливо, тому, що ці опитані усвідомлюють наявність «територіальних та майнових кордонів» з ними. Ще у 15% олігархи викликають інтерес (мотивований, напевно, бажанням дізнатися більше про їхнє «неекранне» життя, може, навіть познайомитися з ними особисто – адже у вибірці переважають дівчата). Є серед опитаних і частка тих, хто відчуває до олігархів антипатію і відразу. Мабуть, ці студенти усвідомлюють, що прибутки багатіїв зароблені, як правило, нечесно, за рахунок обману збіднілого населення.

Закономірним є те, що до кримінальних авторитетів значна частина досліджуваних відчуває антипатію (37%), страх (34%) і відразу (24%). Отже, нині спостерігається більш твереза та реальна оцінка їхньої діяльності і відсутність захоплення ними (характерне для молодіжної субкультури 1990-х років).

Більшість студентської молоді (56%) цікавлять журналісти. Напевно, тому, що респонденти спілкуються з ними досить часто, однак зазвичай опосередковано (через ЗМІ). Внаслідок чого хочеться більше дізнатися про них у звичайному «позаекранному» житті. Також представники «четвертої влади» викликають у респондентів здивування (хто своїми журналістськими вміннями і працьовитістю, а хто, можливо, «бездарністю»), антипатію (що, напевно, пояснюється нетактовністю деяких з них, служінням владі тощо) та співчуття (через усвідомлення всіх складнощів їхньої роботи, «цькування» деяких із них владою тощо). Разом із тим, для 15% опитаних журналісти не є соціально значущими постатями, а тому й не викликають жодних почуттів.

Загалом позитивне ставлення з боку опитаних зафіксоване до священиків: майже половина респондентів їм довіряє. Ще ряд опитаних симпатизує служителям церкви (19%), цікавиться їхніми постатями (16%) і захоплюється ними (12%). Отже, можемо припустити, що для частини опитаних священики постають своєрідним моральним авторитетом. При цьому у 15% «святі отці» не викликають жодних почуттів. Припускаємо, що до цього відсотка увійшли невіруючі люди, які, відповідно, не вважають служителів церкви референтною групою.

Схожі почуття (любов, довіру, гордість за них, симпатію) досліджувані демонструють і до батьків. Переважання позитивних емоцій є закономірним і вказує на усвідомлення опитаними ключової ролі батьків у їхньому житті. Зазначимо, що відмінність оцінок респондентів полягала лише у відсотковому відношенні. Приміром, до матері любов і довіру відчуває більша частина опитаних, ніж до батька (що, напевно, пояснюється домінуванням дівчат у вибірці). Натомість фігура батька викликає дещо більше гордості у порівнянні з материнською (можливо, тому, що батькові у сім'ї відводиться роль захисника, «розв'язувача» проблем, наставника). Зазначимо, що 18% досліджуваних захоплюються матір'ю. Це, з нашого погляду, пов'язано з цілим рядом покладених на матір родинних обов'язків, з якими вона досить легко справляється. Проте, аналіз емоційного ставлення до батьківських фігур все ж змушує замислитися. Адже таких почуттів у

ставленні до них, як довіра та гордість, мало б бути більше. Можливо, доречним тут буде послатися на дослідників [1; 4; 5], які говорять про зменшення на сучасному етапі ролі сім'ї у соціалізації.

Результати за статевими підгрупами показали, що дівчата більше симпатизують викладачам, ніж хлопці (40% порівняно з 22%). По-перше, це може пояснюватися тим, що представниці жіночої статі загалом емпатійніші від чоловіків, а, по-друге, – механізмом ідентифікації (адже на психолого-педагогічному факультеті, де провадилося дослідження, переважають викладачі-жінки).

Більшу антипатію у представниць жіночої статі, порівняно з юнаками, викликають образи голів місцевого самоврядування (25% проти 9%). Натомість хлопцям більш соромно за лідерів політичних партій (34% і 13% відповідно), чиновників (25% проти 10%) і депутатів (34% проти 16%). Такі результати, думається, є закономірними, оскільки відомо, що хлопці більше цікавляться політикою і тому можуть мати чіткіші уявлення про ефективність праці представників політичної і державної влади. Натомість жінки – емоційніші, а отже, дають швидше узагальнені емоційні оцінки владним постатям.

Щодо суддів, то дівчата більше їм довіряють (25% і 13% відповідно) і цікавляться їхніми постатями (19% проти 0%), тоді як хлопці частіше не відчують до них жодних емоцій (38% порівняно з 18%). Міліціонери викликають у юнаків більше антипатії (44% проти 18%) та відрази (19% і 3% відповідно), ніж у дівчат. Напевно, така тенденція підтверджує більшу критичність чоловіків (порівняно із жінками) у ставленні до фігур, що представляють закон, і більшу законслухняність і конформізм жінок.

Цілком логічними видаються дані про те, що олігархи більше цікавлять дівчат, ніж юнаків (22% проти 9%). Всі олігархи – чоловічої статі, а тому втілюють для частини дівчат образ гідного нареченого, «принца на білому коні». А ось таку ж тенденцію стосовно журналістів (62% і 44% відповідно) пояснити складно. Можливо, у певної частини респонденток журналістика асоціюється з привабливими образами телеведучої і шоу-бізнесу.

Жіноча підгрупа більше, ніж чоловіча (57% проти 22%), довіряє священикам. Зазначимо, що у хлопців до служителів церкви спостерігається більше антипатії (13% і 2% відповідно) або відсутність будь-яких емоцій (31% порівняно з 7%). Це ще раз свідчить на користь того, що жінки частіше піддаються конформізму та релігійному впливові.

Кримінальні авторитети більше антипатії викликають у представників чоловічої підгрупи (47% проти 32%), у той час як жіноча підгрупа частіше не відчуває до них жодних емоцій (20% проти 6%). Можливо, це знову ж таки пояснюється більш критичним сприйняттям чоловіками інших людей.

Цікавим видається аналіз емоційного ставлення до матері й батька. Так, обох батьків дівчата люблять більше (батька: 65% проти 53%; матір: 90% проти 72%). Поряд із тим, матері хлопці частіше симпатизують (25% проти 12%). Такі результати обумовлюються тим, що чоловіки стриманіші за жінок у прояві будь-яких почуттів (особливо – ніжності, любові).

ВИСНОВКИ

Виходячи з вище сказаного, можемо дійти наступних висновків. Представники політичної та державної влади (лідери політичних партій, депутати, глави місцевого самоврядування, чиновники) викликають у опитаній молоді загалом негативні емоції. До носіїв економічної влади (олігархи) студенти найчастіше демонструють заздрість та інтерес. Частина молоді до представників певних видів влади (політичної, економічної тощо) не відчуває жодних емоцій, що може свідчити як про байдужість до суспільно-політичного життя, так і про відсутність у багатьох вітчизняних можновладців харизматичних рис. Владні постаті, що уособлюють закон (судді, міліціонери), емоційно сприймаються найбільш суперечливо. При цьому люди, які асоціюються з «грубим» порушенням закону (кримінальні авторитети), викликають у респондентів негативні емоційні оцінки. Позитивне емоційне ставлення зафіксовано до представників педагогічної і так званої «моральної» влади (священиків, батьків), тобто до людей, які відіграють ключову роль у житті студентів і можуть навчити їх чогось корисного. Емоційні оцінки стосовно носіїв різних видів влади обумовлюються статтю опитаних.

Перспективним, на наш погляд, є дослідження емоційного ставлення представників інших вікових груп до владних постатей, а також індивідуально- та соціально-психологічних факторів цього ставлення.

ЛІТЕРАТУРА

1. Валиева С.Ф. Роль семьи в процессе социализации ребенка / С.Ф. Валиева // Вестник Московского университета. Серия 18. Социология и политология. – 1997. – № 3. – С. 121–125.

2. Дмитриев В.А. Социально-психологические механизмы формирования авторитета институтов власти : дисс. ... канд. психол. наук: спец.: 19.00.05 / Дмитриев Вадим Александрович. – М., 2008. – 245 с.
3. Левада Ю. Феномен власти в общественном мнении: парадоксы и стереотипы восприятия / Ю. Левада // Мониторинг общественного мнения. – 1998. – № 5 (37), сентябрь-октябрь. – С. 9–15.
4. Слюсаревський М.М. Соціальна ситуація в Україні: спроба оцінки з погляду формування та прояву суб'єктного потенціалу особистості / М.М. Слюсаревський // Наукові студії із соціальної та політичної психології : [зб. статей] / за ред. С.Д. Максименка, М.М. Слюсаревського та ін. – К., 2006. – Вип. 16 (19). – С. 109–127.
5. Уманець Н. Потенціал сімейного виховання в становленні особистості дитини / Н. Уманець // Наукові студії із соціальної та політичної психології : [зб. статей] / за ред. С.Д. Максименка, М.М. Слюсаревського та ін. – К., 2006. – Вип. 14 (17). – С. 81–88.
6. Шестопап Е.Б. Политическая психология : учебник / Е.Б. Шестопап. – М. : Инфра-М, 2002. – 448 с.
7. Шестопап Е.Б. Политическая психология : учебник / Е.Б. Шестопап. – [2-е изд., перераб. и доп.]. – М. : Аспект Пресс, 2007. – 427 с.
8. Koeppen, S. Children and Compliance: A Comparative Analysis of Socialization Studies / S. Koeppen // Law & Society Review. – 1970. – Vol. 4, No. 4. – P. 545–564.

УДК 159.922.763-056.83

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ОСОБИСТОСТІ ПІДЛІТКІВ, ЩО ВЖИВАЮТЬ НАРКОТИЧНІ РЕЧОВИНИ

О.Б. Емішянц

*кандидат психологічних наук, асистент кафедри загальної психології
Київського національного університету імені Тараса Шевченка*

У статті розглянуто проблему ранньої наркоманії. Криза ідентичності, як головна особливість підліткового віку, та стереотипи поведінки, характерної для цього вікового періоду, виступають чинниками вживання наркотичних засобів. Визначено причини, що впливають на вживання наркотиків підлітками, механізми психологічного захисту. Надається типологія особистості споживачів наркотиків. Роль ефекту навіювання розглядається як один із важливих негативних факторів для підлітків, що вперше вживали наркотичні речовини.

Ключові слова: вживання наркотичних засобів; криза ідентичності; рання наркоманія, типологія особистості наркоманів; ефект навіювання.

В статье поднимается вопрос о ранней наркомании. Рассматривается кризис идентичности, как основная особенность подросткового возраста, и стереотипы поведения, характерного для данного возрастного периода. Определены причины, которые влияют на механизмы психологической защиты. Приводится типология личности наркоманов. Роль эффекта внушения рассматривается как один из негативных факторов для подростков, которые впервые употребляли наркотические вещества.

Ключевые слова: употребление наркотических средств; кризис идентичности; ранняя наркомания; типология личности наркоманов; эффект внушения.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Важке економічне становище країни, відсутність належних знань і умінь жити і працювати в умовах конкурентного виробництва – все це породило в нашому суспільстві серйозні труднощі і внутрішні конфлікти. Особливо важко в цей період підростаючому поколінню. Серед підлітків посилюється нігілізм, демонстративна поведінка, частіше і в крайніх формах стали виявлятися жорстокість і агресивність. Різко зросла злочинність серед підлітків. Підлітки беруть участь у воєнізованих формуваннях політичних організацій екстремістів, в рекеті, займаються проституцією та сутенерством, здійснюють економічні злочини. Чимало молодих людей, піддавшись спокусам, прагнучи отримати різні варіанти задоволень, потрапили в наркологічну залежність.

Підліткова наркоманія – це достатньо поширена тема для дискусій протягом уже досить тривалого часу. Водночас, це одна з глобальних проблем для всього світу і, зокрема, для України. Головна особливість сучасної епідемії наркотизації – зниження нижньої вікової межі початку наркотизації до 13 років. Таким чином, рання наркоманія – досить поширене явище в нашій країні, що й зумовлює **актуальність** цієї роботи.